

Studiehandledning och modersmål genom fjärrundervisning

Per Nyrell, Hanaa Albert, Zina Saleh

© Copyright 2021 Per Nyrell, Hanaa Albert, Zina Saleh, Båstads Kommun

Grafisk form: Amanda Malmros, Oh My

Omslagsbild: Istock

ISBN: 978-91-519-8240-3 (tryckt), 978-91-519-8241-0 (E-bok)

Per Nyrell arbetar som IKT-pedagog i Båstads kommun. En IKT-pedagog har som uppgift att inspirera, handleda och utveckla användningen av digitala möjligheter i undervisningen.

I sitt arbete ansvarar han även för Skoldatateket vilket är en övergripande verksamhet som arbetar för och agerar som en länk mellan IT och specialpedagogik.
Per.nyrell@bastad.se

Hanaa Albert arbetar i Båstads Kommun och ger studieledning och modersmålsundervisning på arabiska.

hanaa.albert@bastad.se

Zina Saleh arbetar i Båstads Kommun och ger studieledning och modersmålsundervisning på arabiska.

zinah.saleh@bastad.se

Studiehandledning och modersmål genom fjärrundervisning

Per Nyrell, Hanaa Albert, Zina Saleh, Båstads Kommun

Kan fjärrundervisning användas i modersmålsundervisning och studiehandledning med bibehållen kvalitet? Det var den enkla fråga vi ställde oss 2018 i den pre-corona verklighet vi då levde i.

Idag 2021 när detta skrivs är samhällets erfarenheter av fjärrundervisning något helt annat. För många delar av samhället har digitaliseringen tagit ett stort kliv framåt, särskilt gällande digitala möten och undervisningssituationer som nu blivit vardagsmat. Vi har alla nu erfarenheter av både lyckade och mindre lyckade virtuella sammankomster.

I detta projekt ville vi undersöka vi vad som krävdes för att få fjärrundervisning både inom och mellan olika kommuner att fungera.

Vissa delar var förvånansvärt okomplicerade och andra inte. Det var i alla hänseende en intressant resa.

Vad ville vi veta i projektet?

Båstads, Laholm och Hylte är små kommuner som saknar legitimerade eller behöriga lärare i vissa modersmål och/eller har ett otillräckligt elevunderlag. Det fanns också ett gemensamt behov av att använda kommunernas resurser för studiehandledning på ett effektivare vis, samt en vilja att hitta ett sätt att utnyttja lärarnas tjänstetid

bättre, inte minst genom minskad restid. För att hantera dessa utmaningar har vi inom FDLIS utvecklat ett projekt om fjärrundervisning. Projektet är viktigt då det saknas tillräcklig kunskap både på kommunnivå och på nationell nivå.

I projektet ville vi veta:

- hur bedriver man en kvalitativ fjärrundervisning?
- vilka är fördelarna och vilka är svårigheterna?
- hur tar man fram tekniska lösningar och vilka tekniska lösningar finns?
- Har mjukvaran betydelse för fjärrundervisningens kvalitet?
- hur kartlägger man vilka förutsättningar som krävs för fjärrundervisning?

Det rörde också en brist på kunskap om effekter av fjärr- och distansundervisning på elevers kunskapsutveckling och det saknades även beprövad erfarenhet.

Båstad, Laholm och Hylte ansåg då att det krävdes ett utvecklingsarbete av de verksamma inom skolan och i samverkan med forskare.

Fjärrundervisning måste ses som en viktig del av arbetet med skolans digitalisering. Det finns tydliga överföringseffekter av tekniskt kunnande och nya pedagogiska grepp som kan berika lärarnas vanliga undervisning. Den tekniska utvecklingen går fort och såväl på huvudmannanivå som på skolnivå behöver man ha beredskap för att kunna införa ny teknik som ytterligare höjer kvaliteten i undervisningen. Detta kräver i sin tur även tid och möjlighet för lärare att samarbeta och planera gemensamt.

Vad gjorde vi?

Båstads Kommun identifierade några elever som behövde få tillgång till studiehandledning på arabiska och några som behövde få modersmålsundervisning på thai. Man beslöt att studiehandledningen skulle bedrivas av två lärare, anställda av Båstads Kommun, och modersmålsundervisningen av en lärare, anställd av Laholms Kommun.

Hylte Kommun beslutade sig för att följa projektet på distans.

Till projektet knöts forskaren Monica Karlsson från Högskolan i Halmstad.

Efter initiala diskussioner bestämdes att forskningen skulle bestå av tre delar.

Del 1 bestämdes bli en forskningsöversikt över fjärr-/distansundervisning.

Del 2 skulle initialt jämföra två olika programvaror för fjärrsamtal/undervisning, Zoom och Skype. Laholm kom att använda Skype för modersmålsundervisning och Båstad Zoom för studiehandledning. Studien ändrades i ett senare skede till att bli en utvärdering av användningen av Skypes funktioner i olika undervisnings- och studiehandledningssituationer.

Del 3 skulle utgöra ett förslag på olika digitala verktyg som skulle kunna användas av lärare i fjärrundervisning.

Hela Monica Karlssons rapport kommer att finnas för nedladdning på fdlis.se

Studiehandledning

Studiehandledning på modersmålet är en stödinsats reglerad av Skolverket. Om en elev har svårigheter att ta till sig undervisningen som ges på svenska ska hen ges tillgång till studiehandledning. Under denna kan studiehandledaren exempelvis hjälpa till att förklara begrepp och innehåll för eleven på dess modersmål. Det kan mycket väl vara så att eleven har kunskaper i ämnet men inte kan förmedla dessa pga brister i det svenska språket.

En granskning som Skolverket har genomfört har visat brister i att hantera denna handledning. Kompetensen varierar men när den håller god kvalitet så är det en viktig stödinsats för den elev som behöver det.

Hanaa Albert och Zinah Saleh modersmålslärare/studiehandledare i Båstads Kommun, som pratar både svenska och arabiska, anmälde intresse att delta i projektet.

Förfrågningar skickades ut till Båstads Kommuns grundskolor för att försöka hitta intresserade arabisktalande elever som skulle kunna tänka sig vara med i projektet.

3 elever på Västra Karup skola ville gärna vara med vilket godkändes av deras vårdnadshavare och mentorer.

Skolverket kräver att en handledare finns närvarande vid fjärrundervisning och till det utsågs Anders Östergren, specialpedagog,

Det beslutades att programvaran Zoom skulle användas, något kommunens IT-avdelning hjälpte till med. Man upptäckte ganska tidigt i projektet att zoom var ett lätthanterligt och billigt verktyg med många funktioner. Detta gjorde att IT-avdelningen införde det som kommunens fjärrsamtalstjänst. Detta gjordes redan tidigt 2019 och när väl corona-pandemin slog till var kommunen väl förberedd för att börja använda fjärrsamtal/undervisning i stor skala.

Kommunens IKT-pedagog, Per Nyrell, tillika ansvarig för projektet i kommunen förde inledande diskussioner med studiehandledarna och handledaren rörande lämplig hårdvara.

I diskussionerna inför projektstarten fanns en viss oro för att eleverna skulle ha svårt att både se läraren på Zoom i sin egen iPad samtidigt som man

kanske skulle jobba med den.

Forskning i Norge gjord av Rune Krumsvik, Bergens Universitet, tyder på att om eleverna ser sin lärare och fjärrkompisar på stora skärmar så kan känslan av samhörighet öka.

På Västra Karup skola kunde man erbjuda en lokal

med en stor smartboard för fjärreleverna.

IKT-pedagogen, såg sedan till att ordna fram en iPad som skulle använda enbart för zoom-samtalet. Denna sattes på ett stativ för att dess kamera skulle komma i lagom höjd för att filma eleverna samt att den kopplades till Smartboarden så att den andra parten i fjärrsamtalet dvs studiehandledaren skulle synas i storformat.

Eleverna hade alltid sin fjärrundervisning i detta rum medan studiehandledaren var helt fri att använda vilken plats som helst. Ibland befann sig dessa någon annanstans i kommunen eller i hemmet.

Innan projektet startade gjorde studiehandledarna ett besök på skolan för att träffa eleverna, mentorer och handledare. Man var överens om vikten av att först träffas personligen för att skapa en relation men också för att göra en initial planering.

Studiehandledarna försökte också samla in information om elevernas behov och förmågor för att kunna anpassa lektionen efter detta.

Även efter den första kontakten hade de samtal med klasslärarna för att lära känna eleverna ännu lite mer, vad hade de för intressen och vad deras eventuella inlärningsvårigheter grundar sig i.

Det har funnits en ambition att bygga relationer till eleverna och visa empati trots att lektionen var på distans. Med hjälp av tidigare nämnda insatser har ambitionen varit att lyckas genomföra framgångsrika lektioner.

IKT-pedagogen var också med i början för att utbilda eleverna och handledaren på programvaran som i detta fall var Zoom. Han fanns sedan med som support under de första lektionerna

Enligt Skolverket ska studiehandledning ge förutsättningar att utveckla kunskaper i skolans alla ämnen samtidigt som man lär sig det svenska språket.

Ett studiehandledningstillfälle för eleverna i Västra Karup kunde se olika ut beroende på vilket ämne som avhandlades.

I matematik användes exempelvis vanliga böcker där studiehandledare och elev hade likadana uppsättningar. De kunde därför titta på samma uppgifter och diskutera innehållet både på modersmålet och på svenska. Ibland kände studiehandledaren behov att rita en förklaring och då behövde det inte vara mer komplicerat än att hon riktade kameran mot en whiteboard

eller ett papper. I zoom finns det också möjlighet att dela sin iPad och använda den som whiteboard.

I andra ämnen kunde digitala läromedel och filmer användas. Dessa kunde komma från Youtube, AVMedia Skåne eller Inläsningstjänst. Studiehandledaren visade filmer genom att dela sin skärm med eleverna och kunde då också pausa vid lämpliga tillfällen för att diskutera och förklara.

Chattfunktionen i Zoom användes av eleverna för frågor och av studiehandledaren för att skriva ord och förklaringar.

Vid några tillfällen hade studiehandledaren en bok eller bild hon ville dela med eleverna. Hon tog då en bild och antingen delade skärm eller mailade sidan. Man upplevde detta som ett enkelt och effektivt sätt att få tillgång till samma material.

Vid vissa tillfällen hade eleverna fått papper av sina lärare med olika arbetsuppgifter. Under arbetets gång kunde sedan eleven visa sina svar för kameran och studiehandledaren få en uppfattning om vilket stöd som kunde behövas.

Modersmålsundervisningen

Redan 2017 hade Båstads och Laholms kommuner genomfört ett litet projekt med modersmålsundervisning via fjärr och mellan kommuner. I det projektet hade man bla tittat på olika sorters programvara som Google Hangouts, Skype och Facetime. Det stod ganska snart klart att Skype fungerade smidigast och hade tryggast sändningskvalité.

I projektet från 2017 och i detta deltog Jaruwan Paulsson, modersmålslärare i thai, från Laholms Kommun och elever på Strandängsskolan i Båstad. Projektansvariga för Båstads Kommun var Per Nyrell och Matthew Enakeyharhe och sedan Henrik Widæus för Laholms Kommun.

I projekt från 2017 kände sig Jaruwan trygg med Skype varför det bestämdes att hon skulle fortsätta med den programvaran.

I projektets inledning deltog två elever från Strandängsskolan. Den ena var väldigt kunnig i sitt modersmål, den andra något mindre.

I detta fall beslutades att eleverna bara skulle använda sina egna iPads och inte koppla upp dessa mot några större skärmar.

Modersmålsundervisningen bedrevs med hjälp av digitala tjänster på nätet, arbetsblad på papper, bild/ordkort (se bild) m.m.

Denna modersmålslärare arbetade ganska mycket med Googles tjänster som exempelvis Drive, Classroom och Dokument. Att använda dylika digitala

tjänster kan vara särskilt effektivt just i en fjärrundervisningssituation. Det gör att man snabbt delar material, man vet var allt finns, man behöver inte nödvändigtvis hjälp med att skriva ut dokument i pappersform osv.

Datainsamling

Del 2 i Monica Karlssons forskningsrapport handlade om en utvärdering av Skypes olika funktioner i undervisnings- och studiehandledningssituationen. Datainsamlingen skedde genom frågeformulär. I rapporten beskriver Monica frågeformuläret på detta sätt:

"Frågeformulär konstruerades därför för att fånga upp vad som skedde under de tio lärotillfällen som både läraren och eleverna skulle ge information om. I detta frågeformulär ombads lärarna att göra en beskrivning av det eller de verktyg inom Skype som de använde sig av vid respektive lärotillfälle, vad lektionen handlade om samt, på en femgradig skala (mycket bra, bra, medel, dåligt, mycket dåligt), ange till vilken grad de tyckte att verktyget/en hade varit behjälpligt/behjälpliga. Om svaret på denna sista fråga hamnade på de lägre nivåerna (medel, dåligt, mycket dåligt) ombads lärarna att besvara ytterligare tre frågor. Den första gällde huruvida den brist på hjälp verktyget/en hade gett kunde ha att göra med att de inte själva helt hade den kunskap som krävdes för att använda verktyget/en. För det andra ombads de beskriva hur de hade velat att verktyget/en hade kunnat användas för att fungera mer tillfredställande. Den sista frågan tillkom på begäran av Per Nyrell (Båstads Kommun). Här ombads lärarna redogöra för om de trodde att de hade kunnat ändra på studiehandlednings-/modersmålsmomentet så att användningen av verktyget/en hade kunnat fungera på ett bättre sätt, och i så fall hur. För eleverna konstruerades också ett frågeformulär med samma innehåll, men som speglade lärotillfället från deras perspektiv."

Tanken var att alla tre deltagande lärare skulle svara på frågeformulären men studiehandledarna ansåg det inte genomförbart att själva fylla i dessa 10 gånger eller att få eleverna att göra det under den tid av projektet som återstod, vilket meddelades Monica.

Modersmålsläraren, Jaruwan Paulsson, och hennes elever fyllde i frågeformulären och skickade in data från sex lektionstillfällen.

Vad har vi sett och lärt oss?

"Jag har lärt mig att fjärrundervisning inte är komplicerat. Det fungerar till 99%!" säger en av studiehandledarna.

Nedan hittar ni ett axplock av kommentarer från deltagarna:

- *"Komplicera inte för mycket, gör det enkelt"*
- *"Fjärr är inte krångligt eller svårt. Det är en tillgång för eleverna. Många fördelar."*
- *"Bra för elever som kanske har svårt att uttrycka sig i klassrummet. Man vågar mer."*

- *"En annan kvalitet på undervisningen. Det är lugnt, arbetsro, få störande element/oljud/annat."*

Allt upplevdes kanske inte lika positivt som ovan och initialt hade någon av studiehandledarna lite problem att hantera elevers eventuella koncentrationsproblem. Det är en ganska stor omställning för en lärare när hen inte längre kan finnas på plats i samma klassrum som eleverna. Det är då viktigt att elevernas handledare finns i närheten. Det är olyckligt om hen, som i något fall, har haft egna lektioner parallellt med handledningstillfället. Dessa pedagoger träffar nu sina kollegor i kommunen regelbundet och har då möjlighet att tillsammans diskutera planering, didaktik, utmaningar m.m.

Det underlättar om man förutom fjärrundervisningsverktyget, i dessa fall Skype eller Zoom, också har ett alternativt kommunikationsverktyg. Det kan vara Facebook, Snapchat eller någon annan app där man lätt kan skicka meddelande mellan pedagog/elever men också för att ha en direktkontakt med handledaren.

Något som har varit ett problem vid flera tillfällen är att eleverna inte har dykt upp till lektionerna av olika anledningar. Det har då varit praktiskt att kunna få direkt kontakt med handledaren som förhoppningsvis då har kunnat lösa problemet.

Något annat som pedagogerna upptäckte under projektets gång var utmaningen att genomföra en kvalitativ undervisning med yngre barn. Dessa har vanligtvis ett kortare koncentrationsspann än äldre.

För att undvika dylika problem har alla dragit slutsatsen att fjärrundervisning generellt kräver en noggrannare planering än klassrumsundervisning. Tyvärr har detta i några fall komplicerats av att kommunikationen mellan studiehandledare och mentor inte fungerat då de senare inte alltid har försett elev och handledare med planering och/eller material.

Modersmåsläraren anser att man inte bara ska försöka imitera ett fysiskt lektionsupplägg utan modifiera det att passa bättre med fjärrupplägget. Det är viktigt att försöka använda sig av och interagera med den teknik som eleverna har, som personliga iPads, digitala delningsarenor som GSuite/Office 365 och att man därmed anpassar materialet till digital form.

Att behöva omvärdera sin planering, inte imitera vanlig fysisk undervisning, lära sig nya digitala verktyg har gjort att deltagarna känner att de har utvecklats som pedagoger.

Trots att detta handlar om små kommuner och organisation så har kommunikationen mellan olika berörda inte flutit så lätt som önskat vore. Det kan tyvärr vara svårt att ha en bra kommunikation bara mellan en mentor och en studiehandledare men när det också handlar om två kommuner så är det än mer komplicerat.

Erfarenheterna från detta projekt har bl.a. fått till följd att omfattningen av framförallt modersmålsundervisning via Zoom har mångdubblats i Båstads Kommun. Där genomför man nu undervisning i engelska, litauiska, arabiska och spanska som fjärrundervisning. Undervisningen bedrivs av modersmålslärare anställda av Båstads Kommun och eleverna kommer till lejonparten från den kommunala grundskolan men även från en friskola.

Studiehandledarna i projektet tryckte mycket på vikten av planering och förberedelse inför de första undervisningstillfällena. Det fick chefen för modersmålslärarna i Båstads Kommun att boka in 2 tillfällen à 60 minuter för alla modersmålselever och dess lärare tillsammans med kommunens IKT-pedagog. Det fanns en stark vilja att alla skulle ha lärt sig programvaran, träffat varandra, förberett fjärrundervisningslokal på respektive skola samt kommit överens om digital delningsyta, vilken bestämdes att vara Google Classroom.

Man har också betonat vikten av en närvarande handledare, särskilt för de yngre eleverna, samt varit tydlig med att precisera vad som ingår i dennes ansvarsområde.

Andra klasslärare har också tagit intryck av projektet och själva börjat genomföra fjärrundervisning på egna lektioner. Nu händer det ibland att lärare som pga rådande pandemi behöver arbeta hemifrån faktiskt kan koppla upp ett zoom-möte med eleverna som befinner sig i klassrummet, med en handledare förstås, och ändå genomföra sin lektion.

Fjärrundervisning har blivit ett naturligt inslag i undervisningen.

Sker fjärrundervisningen för en hel klass använder man sig av de projektmöjligheter som finns i klassrummet.

Erfarenheterna av att använda stora skärmar vid fjärrundervisning för få elever, som gjordes i Västra Karup, upplevdes inte som något större mervärde. Det är alltså inget man kommer att använda sig av i den fjärrundervisning i modersmål som nu genomförs på bred front i Båstads Kommun.

Hur bidrar projektet till forskningen inom området?

Datainsamlingen till forskaren, Monica Karlsson, blev av ovan nämnda orsaker ganska knäpphändig och därmed blev det svårt att dra några bestämda slutsatser om hur väl Skypes olika funktioner fungerade i olika fjärrundervisningssituationer, se del 2 i forskningsrapporten.

Det blev dock ganska tydligt för Båstads Kommun, i alla fall, att Zoom fungerade väl så bra som Skype. Idag har de kommuner som använde Skype följt med Microsofts byte av fjärrsystem till Teams.

Båstad har, när detta skrivs, inte någon Office 365-miljö och har därför fortsatt med Zoom. Erfarenheterna av detta system är mycket goda och anses i vissa fall, exempelvis möjligheten till grupprum, vara ett ännu kraftfullare verktyg än Microsoft Teams.

Del 2 av Monica Karlssons forskningsrapport må inte ha blivit så omfattande som hon och vi önskade men Del 1 är en intressant och lärorik forskningsöversikt av fjärr- och distansundervisning som säkerligen kan vara en bank för intresserade pedagoger.

Del 3 innehåller 42 förslag på verktyg som kan användas i det digitala klassrummet och/eller vid fjärrundervisning. Denna del borde ligga som en favorit hos alla lärare intresserade av en förbättrad digital undervisning.